

Opinie & Analyse

VERVROEGDE PRESIDENTSVERKIEZINGEN MEER DAN NODIG

De partij van de Poolse president Lech Kaczyński verloor zaterdag in één klap bijna al haar belangrijkste mandatarissen. Nog een geluk dat de grondwet nu vervroegde presidentsverkiezingen verplicht, anders was het Poolse politieke evenwicht in gevaar, zegt **MACHTELD VENKEN**.

Polen ernstig uit balans

MACHTELD VENKEN

Wie? Postdoctoraal onderzoekster KU Leuven, slaviste en historica, woont en werkt in Polen.

Wat? Vervroegde Poolse presidentsverkiezingen zijn broodnodig.

Waarom? Bijna de hele top van de Poolse oppositie zat in het neergestorte presidentiële vliegtuig.

Tot vorige week waren er drie kandidaten voor de Poolse presidentsverkiezingen die in september moesten doorgaan: Lech Kaczyński van de partij Recht en Rechtvaardigheid, parlementsvoorzitter Bronisław Komorowski van het Burgerplatform en vice-parlementsvoorzitter Jerzy Szmajdzinski van de vroegere communistische partij. Na de vliegtuigcrash zaterdag is enkel Komorowski nog in leven.

Komorowski is sinds de crash naast parlementsvoorzitter ineens ook president ad interim. Zo schrijft de grondwet dat voor. Aangezien Komorowski een partijgenoot is van eerste minister Donald Tusk, bevinden de drie sleutelposities van president, eerste minister en parlementsvoorzitter zich nu in de handen van het Burgerplatform. En die partij was al sterk. Sinds 2007 is ze immers toonaangevend in haar coalitie met de kleine Boerenpartij. Haar werking wordt in de praktijk enkel grondig bekritiseerd door oppositiepartij Recht en Rechtvaardigheid.

Oppositie onthoofd

Zaterdag stierven samen met Lech Kaczyński de belangrijkste vertegenwoordigers van die oppositie. De machtsbasis van Recht en Rechtvaardigheid concentreerde zich in de kanselarij van de president, het parlement, en politiek benoemde topambtenaren in overheidsinstellingen. De kanselarij van de president verloor niet enkel haar hoofd, maar ook de belangrijkste ministers die ertoe behoorden. Elke Poolse president heeft het recht in zijn kanselarij een aantal vertrouwensministers te benoemen; de belangrijkste vergezelden Kaczyński in zijn vlucht. En ook het Poolse parlement verloor dit weekend maar liefst acht spilfiguren van Recht en Rechtvaardigheid. Het aanvoerkanal van inhoudelijke oppositiekritiek is daarmee sterk geredu-

De vliegtuigcrash waarbij president Kaczyński omkwam, ondergraaft de Poolse politiek. © epa

Jaroslav Kaczyński zou zijn overleden broer als president kunnen opvolgen, maar de vraag is of de Europese Unie op een tweede Kaczyński zit te wachten

ceerd. Op de zaterdagvlucht zaten bovendien een aantal topambtenaren van overheidsinstellingen, zoals de Poolse Nationale Bank en het Instituut voor Nationale Herinnering (waar de archieven van de communistische inlichtingendiensten bewaard worden). Zij werden politiek benoemd door de kamer in een vorige regeerperiode, toen Recht en Rechtvaardigheid een coalitie aanstuurde. Hun opvolgers zullen gekozen worden door de huidige kamer, waarin Recht en Rechtvaardigheid minder in de pap te brokken heeft. Een vinger leggen op deze machtsinstellingen, wordt bijgevolg moeilijker.

De vliegtuigcrash van zaterdag zorgde duidelijk voor een uitholling van de macht van Recht en Rechtvaardigheid. Zowel de presidentskanselarij als het parlement hebben in één klap een ernstig gebrek aan armslag en opinievoor-

mende massa. Ook wederzijdse controle tussen beide is nu niet meer evident.

De presidentskanselarij valt sinds zaterdag automatisch onder de bevoegdheid van de Poolse president ad interim, Komorowski. Die kanselarij is niet alleen stuurloos, ze bestaat ook uit vertrouwelingen van Kaczyński die Komorowski niet welgezind zijn. Het presidentschap beoefenen en dat de facto zonder administratie, hoe doe je dat?

En door de combinatie van bevoegdheden heeft het interimpresidentschap van Komorowski absurde gevolgen: president ad interim Komorowski is ook parlementsvoorzitter. Als parlementsvoorzitter beslist hij mee welke wetsvoorstellen in het parlement op de agenda worden geplaatst. Als het parlement een wetsvoorstel aanneemt, zal het vanaf nu naar de president ad interim, opnieuw Komorowski dus, gaan ter onderteke-

ning. Hij kan zijn veto uitspreken, waarna enkel een tweederdemeerderheid in het parlement, onder het voorzitterschap van Komorowski, het veto ongedaan kan maken. De functies van parlementsvoorzitter en president zijn op zich al moeilijk verenigbaar; als bovendien de parlementaire oppositie noodgedwongen zwak werk aflevert, wordt de situatie problematisch.

Verkiezingen

De vervroegde presidentsverkiezingen die, zoals de Poolse grondwet verplicht, in juni zouden plaatsvinden, kunnen dit verstoorte evenwicht herstellen. President en parlementsvoorzitter zullen zich opnieuw beperken tot hun eigen winkel en de nieuwe president kan zijn eigen presidentiële administratie uitbouwen. Ook het parlement kan in kracht winnen. Indien de verliezen van zaterdag te zwaar geacht worden om een kritisch functioneren te garanderen, kunnen er vervroegde parlementsverkiezingen komen. De president ad interim kan het parlement niet ontbinden, een door het volk gekozen president kan dat wel. Het parlement kan ook zichzelf te allen tijde ontbinden, maar gezien de onzekerheid omtrent de presidentiële positie zal het dat niet doen.

Vervroegde presidentsverkiezingen dus. De kans is groot dat Bronisław Komorowski die wint. In recente opiniepeilingen won hij het sowieso al losjes van Lech Kaczyński. Toch valt niet te onderschatten wat tweelingsbroer Jaroslav Kaczyński nog kan doen. Als zowat het enige overblijvende boegbeeld van Recht en Rechtvaardigheid is hij gedoodverfd kandidaat. De Poolse bevolking kan haar redenen hebben om hem te verkiezen. Die zouden niet enkel emotioneel van aard zijn, maar ook getuigen van bezorgdheid om een evenwichtig politiek debat in Polen.

De vraag is echter of de Europese Unie op een tweede Kaczyński zit te wachten. Toen Jaroslav eerste minister was, werd hij immers conservatiever en nationalistischer gevonden dan zijn broer. Onder zijn presidentschap zullen gemeenschappelijke Belgisch-Poolse belangen in EU-verband bijvoorbeeld eerder zeldzaam zijn. Komorowski, daarentegen, is liberaler en gelooft in multilateraal werk. Zo verbeterde hij als parlementsvoorzitter al de relaties met Duitsland en Litouwen.

Die tweespalt kan wel eens het thema van de verkiezingscampagne worden. Kaczyński die zijn peilen op het thuisfront richt, en Komorowski die richting Brussel kijkt.